

## ПРО "НЕГАТИВНІ" СЕМАНТИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ

Семчинський Станіслав Володимирович

д-р філол. наук, проф.

У статті про семантичні запозичення з слов'янських мов у молдавській мові<sup>1</sup> ми звернули увагу на явище "негативного" семантичного запозичення. Якщо при звичайному семантичному запозиченні лексико-семантичний рівень мови збагачується за рахунок розширення полісемії (аж до омонімії) того чи іншого власного слова відповідно до іншомовної моделі, то при "негативному" семантичному запозиченні спостерігається втрата мовою певного слова чи значення, але так само внаслідок іншомовного семантичного впливу.

У згаданій вище статті ми наводили такий факт: в Румунії та Молдавії майже не збереглося розрізнення назв *руки*, яке характерне для західних романських мов (пор. фр. *main* та *bras*). Цей процес пояснюється тільки слов'янським семантичним впливом, бо саме слов'яни сприймають цю кінцівку людського тіла як ціле<sup>2</sup>. З іншого боку, східнороманське слово *braț* зберігається там, де ним позначають не безпосередньо *руку*, а інші поняття: *braț* – *рукав ріки*, *braț de lemne* – *обережок дров*, пор. ще похідне дієслово *a îmbrățișa* – *обіймати*<sup>3</sup>.

Свого часу ми не мали змоги навести більше прикладів "негативних" запозичень, і могло скластися враження, що це – дуже рідкісне явище. Але подібних мовних фактів ще чимало в румунській мові, яка зазнала досить помітного семантичного впливу з боку слов'янських мов. Нижче ми наводимо кілька семасіологічних етюдів, в яких саме і намагаємося простежити вплив лексико-семантичного рівня слов'янських говірок, поширених у минулому на території Дакії, на лексико-семантичний рівень романських говірок, що продовжують придунайську латинську мову.

\* \* \*

Латинське дієслово *pascere* було полісемічним. Воно могло означати: 1) *пассти*; *пастися* (р. *oves* – *пассти овець*, *vaccas pascebant Palatia* – *корови паслися на Палатині*); 2) *годувати* (прям. і перен.) (*fundus pascit erum* – *земля годує господаря*, р. *amorem* – *мати* (рос. п и т а т ь) *любов*, р. *spes inanes* – *мати марні сподівання*); 3) *відрощувати* (р. *barbam* – *відрощувати бороду*); 4) *розводити* (р. *equos* – *розводити коней*); 5) *підтримувати* (р. *flammas* – *підтримувати вогонь*); 6) *обробляти* (р. *agros* – *обробляти поля*); 7) *тішити* (р. *oculos in aliqua re* – *тішити погляд чимось*); 8) *їсти, об'їдати, жерти* (р. *silvas* – *обгризати ліси, листя лісових дерев*, р. *cibum* – *їсти харч*, (грубо) *жерти*).

Нашадки цього дієслова на сході Романії значно звузили цю багатозначність (рум. *a păște* означає *пассти*; *пастися* і, крім того, *чатувати, переслідувати*). Л. Шейяну вбачав в останньому значенні вплив давньоєврейської мови<sup>4</sup>, але ця гіпотеза

<sup>1</sup> С. В. Семчинський. Семантические заимствования из славянских языков в молдавском языке. – "Анале штійинцифиче", Университатя де Стат дин Кишинэу, вол. 81 (филоложие), 1967, с. 102–114.

<sup>2</sup> Пор. О. С. А х м а н о в а. Очерки по общей и русской лексикологии. М., 1957, с. 45–47.

<sup>3</sup> Явище втрати значення рука словом *braț* без пояснення причини вперше було відмічене в статті: S. Pop și E. P e t r o v i c i. Din atlasul lingvistic al României. – "Dacoromania", 1934, VII, с. 95–102.

<sup>4</sup> L. Săineanu. Incercare asupra semasiologiei limbii române. București, 1887, с. 69.

не є ймовірною, бо серед румунів було дуже мало книжників, які б знали давньоєврейську мову, тим більше що це значення характерне не для книжного слововживання, а найчастіше зустрічається в народному мовленні. Тому тут ми маємо семантичну еволюцію: *пасти* → *стерегти* → *підстерігати*, підтриману слов'янським семантичним впливом, пор. давньорос. пасти – *пасти, стерегти*<sup>5</sup>, а також опасна грамота – *охоронна грамота*<sup>6</sup> та суч. рос. опасный – *небезпечний* (у XVI – XVII ст. – *обережний*), які походять від слова пасти; пор. ще укр. опас – *охорона; небезпека*, црк. слов. опаснь – *обережний*. У давніх румунських текстах дієслово а *paște* зустрічається саме у значенні *стерегти*. Пор., наприклад, у пам'ятці XVII ст.: Am un...înger...de mă foarte paște și-mi păzește trupul – *у мене є ангел, який дуже мене стереже і береже моє тіло*<sup>7</sup>. З цим значенням зустрічаємо дієслово а *paște* і в літописі І. Некулче: și sosind boierii la Poartă, ș-au răscut prilejul – *і бояри, прибувши до Порти, підстерegli нагоду*...<sup>8</sup>.

Аромунське *pascu* має значення *пасти, дивитися* (підметом при цьому значенні є іменник *oc'îli* – *очі*), *стежити*<sup>9</sup>.

Тенденція до звуження полісемії *pascere* існувала вже в народній латині, оскільки і в західних романських мовах багато із значень *pascere*, вказаних вище, не збереглося. Так, іт. *pascere* в основному означає: 1) *пасти*; 2) *мати надію*; фр. *paître* – 1) *пасти, пастися*; 2) *їсти, годувати* (про птахів – *les corbeaux se paissent de charogne, paître un oiseau*); 3) *тішитися* (*se paître de chimères*); 4) *виганяти* (у сполученні з *envoyer*); ісп. *pacer* – 1) *пасти, пастися*; 2) *їсти, жерти*; 3) *гризти, обгризати*. (Пор. у зв'язку з цим зауваженням М. М. Покровського про асоціацію між *pascor* та дієсловами із значенням *їсти*)<sup>10</sup>.

Ця тенденція у придунайській латині була підтримана під час слов'яно-східно-романської мовної взаємодії тим, що в слов'янських говірках дієслово *пасти* прагло до однозначності, щоправда, в церковних пам'ятках слов'янське *пасти* під впливом переносного значення давньогрецького *βοσκει* набуло ще значення *керувати* (паствою), *наставляти, напучувати*, проте це значення є специфічним для релігійної літератури; відбившись і в церковній латині, воно увійшло і до західних романських мов (пор. фр. Il faut qu'un curé ait soin de paître son troupeau). Що рум. а *paște* успадкувало від народної латині не лише значення *пасти*, але принаймні й *годувати*, підтверджує вживання цього слова Д. Кантеміром: *Hameleonului cu aer a se paște și cu vînt a se hrăni firea fiindu-i – вдача хамелеона повітрям годуватися та вітром харчуватися*<sup>11</sup>.

Таким чином, можна вважати, що слов'яно-східнороманські мовні контакти підтримали тенденції до втрати полісемії дієслова *pascere*, у румунській мові зникло

<sup>5</sup> И. И. Срезневский. Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам, т. II, СПб., 1895, кол. 885.

<sup>6</sup> Там же, кол. 679.

<sup>7</sup> Цит. за кн.: Н. Tikin. Rumänisch-deutsches Wörterbuch, Bd.III. București, 1924, с. 1130.

<sup>8</sup> Ion Neculce. Letopiseșii Țării Moldovei și o samă de cuvinte, ed. a. II, 1959, с. 207.

<sup>9</sup> Т. Papahagi. Dicționarul dialectului aromân ganerai și etimologic, 1963, с. 820.

<sup>10</sup> М. М. Покровский. Избранные работы по языкознанию. М., 1959, с. 130.

<sup>11</sup> Operele principelui Demetriu Cantemir, vol. VI. Istoria ieroglică. București, 1883, с. 250.

навіть значення *їсти*, яке зберігається говірками західнороманських мов. Проте рум. а *paște* розвинуло не без слов'янського впливу нове значення: *пасти* → *стерегти* → *підстерігати*.

Втрату полісемії, успадковану від латині, під слов'янським семантичним впливом можна простежити і на інших прикладах. Зокрема, вважаємо одним із них звуження значення лат. *pectus*. Цей іменник у латинській мові поряд із конкретним значенням *груди* дуже часто вживався із значеннями переносними: *душа, серце* (*amare toto pectore* – *кохати всім серцем*); *мужність, хоробрість* (*forti pectore* – *сміливо, мужньо*); *розум* (*toto pectore cogitare* – *думати всім розумом*). Ці переносні значення збережені в окремих західнороманських мовах, пор. іт. *petto* – *серце, душа*; *мужність* (*uomo di poco petto* – *малодушина людина*, *tenere in petto* – *замовчувати*); ісп. *pecho* – *душа, серце*; *мужність, хоробрість* (*hombre de pecho* – *тверда, мужня людина*, *tomar una cosa a pechos* – *брати щось дуже близько до серця*). У французькій мові нащадок лат. *pectus* – *ріс* внаслідок специфічного вживання з XVI ст. означає лише *вим'я*, а тому втрачає переносні значення.

В східнороманських мовах рум. *piept*, молд. *пепт*, аром. *keptu*, меглен. *кепт*, істрорум. *k'iept* продовжували означати *груди* в широкому розумінні, але переносні значення *душа, серце, мужність, хоробрість* були ними втрачені. Гадаємо, що ця втрата пояснюється також і відсутністю аналогічних переносних значень у слов'янського *грьдъ*, зміст якого вплинув під час слов'яно-східнороманської двомовності на зміст нащадка лат. *pectus*.

Відгомін колишнього переносного значення *мужність, хоробрість* до певної міри відчувається в румунському фразеологізмі а *ține piept* – *не поступатися (перед кимсь)*, *відбивати напад, вистояти*, це значення зустрічається і в аром.: *ține keptu* – *він вистояв*<sup>12</sup>. Проте аналогічні значення мають і постійні словосполучення сучасних слов'янських мов, пор. рос. *встать грудью на защиту*, болг. *браня с гърдите си*.

Румунська мова має ще одне значення слова *piept*, яке збігається з такими ж значеннями південнослов'янських мов: болнав. *de piept* – *туберкульозний* = србхрв. *болестан од груди* (пор. болг. *болят го гърдите*).

А втім це значення відоме й іншим мовам: фр. *malade de la poitrine* – *туберкульозний*, іт. *mal di petto* – *туберкульоз*, нім. *brustkrank* – *хворий на легені* (пор. рос. *грудная чахотка*). Тому в цьому випадку можна вбачати інтернаціональну ізосемію.

В румунській мові не збереглися латинські слова *mancus* та *mancare*. Лат. *mancus* означало *покалічений, позбавлений руки чи ноги тощо, неповний, недостатній, немічний, безсильний, слабкий*. Дієслово *mancare* в класичній латині майже не вживалося, але було досить поширеним у народній латині, про що свідчать романські мови. Пор. іт. *mancare* – *бракувати, бути відсутнім, не вистачати* (та багато інших похідних значень), ісп. *mancar* – *калічити руки*, порт. *mancar* – *калічити кінцівки* (фр. *manquer* є запозиченням з італійської).

<sup>12</sup> Т. Рапахагі. Цит. праця, стор. 598.

На сході Романії *mancare* повинно було перейти в *a mînsa*, проте таку саму форму набуло й лат. *manducare* внаслідок синкопування *u* перед наголосом<sup>13</sup>. Та не тільки омонімія призвела до зникнення нащадків *mancare*. Якщо онімія дуже заважала в дієслівних формах, то в прикметнику вона могла залишитися, пор. *vivus* > *viu* – *живий* та *venio* > діал. і арх. *viu* – *приходжу*. Проте прикметник *mancus* не зберігся, якщо не зважати на іменникову форму *mînc*, відому на невеличкій території Банату в значенні *увігнута частина ступні ноги*.

Втраті *mancus* сприяло також і те, що в слов'янських говірках Дакії, поняття, виражене ним, було відсутнє, пор. суч. болг. *сакат*, сrbхрв. *сакат*, рос. *калека*, укр. *каліка* і т. ін., які є запозиченнями. Рос. *увечный* та *увечить*, які за змістом найближчі до лат. *manus* та *mancare*, не мають відповідників у південнослов'янських мовах і у давньоруській мові не були широкоживаними (пор. їх відсутність у "Матеріалах" І. Срезневського). Гадаємо, що відповідні поняття передавалися слов'янами складним прикметником, утвореним за допомогою префікса *без-*, як суч. укр. *безрукий*, *безногий*. Румунська мова виражає відповідні поняття або описово (*fără mîna*, *fără picior*), або запозиченими словами, пор. *ciung* – *безрукий* (угор. *csonka* має таке саме значення), *olog* – *безногий*, *хворий на ноги* (пор. рос. *улогий*). Щодо значень дієслова *mancare*, то значна їх частина також передається запозиченням а *lipsi* < гр. λεῖπει аор. ἐλεῖψα.

Як показують західнороманські мови (пор. іт. *pianta*, фр. *plante*, ісп. *planta*), у народній латині *planta*, крім значень, відомих з класичних текстів, а саме *саджанець* (*figat humo plantas* у Вергілія) чи *розсада* (*plantam deponere in horto* у Овідія), мало ще й значення *рослина*. Це латинське слово було утворене як віддієслівний іменник від *plantare* – *садити*, що в свою чергу походило від іменника *planta* (він став омонімом попереднього) – *стопа ноги*. Такий словотвір цілком зрозумілий, оскільки розсаду й сьогодні саджають у зроблені ногою ямки в землі. До речі, румунська мова ще в XVII ст. зберігала слово *plîntă* – *стопа ноги*, пор. *în loc[ul] se stătuse [el]au gămas tipărite plîntele lui* – *на місці, де він стояв, лишилися викарбованими його стопи*<sup>14</sup>, але інших слідів збереження цього слова не знайдено.

Про значення *рослина* – лат.-ром. *planta* – свідчить і німецьке запозичення *Pflanze*, яке має досить давню історію. В румунській мові поняття *рослина* передається з самого початку XIX ст. словами *plîntă* та *plantă*. Конкуренцію між цими двома варіантами грає *plantă* вже в середині XIX століття. Безперечно, *plantă* є науковим запозиченням романського походження, оскільки в загальнонародній розмовній мові це слово не зустрічалося. Щодо *plîntă* – то воно такого ж походження, тільки закамфльоване "латиністами" згідно з законами фонетичної еволюції румунської мови<sup>15</sup>.

Лат. дієслово *plantare* збереглося в румунській мові тільки в складі похідного а *împlînta*, яке, до речі, в сучасній мові вже не має первісного значення (воно означає

<sup>13</sup> A. Rosetti. Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVII-lea. București, 1968, стр. 151.

<sup>14</sup> Н. Tiktin. Цит. праця, с. 1190.

<sup>15</sup> Див. N. A. Ursu. Formarea terminologiei stiintifice romanești. Bucurști, 1962, с. 256.

*встромлювати* – про кинджал, шаблю, пазурі або *встановлювати* – про прапор). Але в XVI ст. значення *висаджувати, садити* ще зберігалося у пам'ятках церковної літератури<sup>16</sup>.

Що привело до втрати румунською мовою лат. *planta*? Гадаємо, що причиною цього був вплив слов'янського дієслова *садити* та його похідних. Слов'янським мовам так само, як і класичній латині, не було відоме поняття *рослина*, пор. давньорос. *растение*, яке означало *зростання, вирощування, молодість*<sup>17</sup>. Дикоростучі трави позначалися термінами *былик, трава*, а рослини, які використовувалися в кулінарії, – *з'блнк*. Оскільки ліки виготовлялися як із дикоростучих, так і з культурних рослин, слова *былик* та *з'блнк* в однаковій мірі позначали і *ліки*. На основі цієї синонімії *з'блнк* з часом розширило своє значення і почало означати *дикоростуча трава*<sup>18</sup>. Та крім цих термінів серед загальних назв рослин знаходимо й *садъ*, яке спочатку означало переважно *дерева (культурні)*. Перебуваючи в безпосередньому зв'язку з дієсловом *садити*, яке означало *саджати*, але не тільки *дерева*, а й *овочі*<sup>19</sup>, *садъ* набуло значення *рослина* (а не просто *дерево*, як раніше), пор. болг. діал. *сад* – *новопосаджений виноград, садиво* – *насіння для посадки, овочі*.

Під час інтенсивного мовного контактування з слов'янами східні романці запозичили від них і відповідне дієслово, й іменник, пор. рум. а *sădi* – *саджати*, що витіснило а *împlînta*, і *sad* – *рослина* (так само і в арумунській –

*sad*, тільки з обмеженим значенням *саджанець винограду*). Останнє слово було настільки широко відомим, що спочатку конкурувало з неороманським запозиченням XIX ст. *plantă* як науковий термін. Так, навіть "латиніст" Петру Майор у перекладі німецької книжки з плодівництва (Fr. Haintl. *Învățătură pentru prăsirea pomilor*. Buda, 1812, с. 26, 33, 62) вживає лише *saduri*. В іншому перекладі, цього разу з грецької (Polizoi Contu. *Învățături de multe stiințe*. Sibiu, 1811), говориться: *sadurile, adecă ierburile și soracii* – *рослини, тобто трави і дерева* (с. 125). Пізніше, особливо в перекладах з французької чи німецької, рослини називаються *plante*, але тут же в дужках дається пояснення: (*saduri*)<sup>20</sup>.

Таким чином, причиною зникнення лат. *planta* стало слов'янське запозичення румунської *sad*, тісно пов'язане з а *sădi*, що привело одночасно і до семантичної зміни в дієслові латинського фонду а *împlînta*.

Слов'яни внесли в румунську мову й інші слова цього кореня: *sadină* – *рослина Andropogon gryllus* (пор. болг. *садина* з тим самим значенням), *sadnită* – *саджанець* (пор. сrbхрв. *садница* з тим самим значенням), *găsad* – *розсада* (пор. болг. *разсад* з тим самим значенням), а *găsăd* – *садити розсаду* (пор. болг. *разсадя* з тим самим

<sup>16</sup> Приклади див. Н. Tiktin. Цит. праця, с. 765.

<sup>17</sup> И. И. Срезневский. Цит. праця, т. III, кол. 87.

<sup>18</sup> Там же, т. I, кол. 970.

<sup>19</sup> Там же, т. III, кол. 240.

<sup>20</sup> Gr. Presoianul. *Cele dintii cunostințe pentru trebuința copiilor care încep a citi*. Craiova, 1828, traducere și prelucrare din limba franceză, după P. Blanchard, с. 56; Carol Munde. *Descrierea cu de a mărunțul asupra așezământului de cura cu apă rece...* București, 1840, с. 16.

значенням), *răsadniță* – парник (пор. сrbхрв. *расадница* з тим самим значенням), а *presădi*, а *prisădi* – *пересаджуват* (пор. болг. *пресада* з тим самим значенням).

З викладеного вище не можна робити висновок, що предкам румунського і молдавського народів не було відоме культурне плідівництво і що вони нібито навчилися йому від слов'ян, цьому заперечує дієслово а *împlînta* в архаїчному значенні *саджати*. Проте запозичення серії термінів говорить про тісні зв'язки між східними романцями і слов'янами, які розвивалися в умовах спільного обробітку землі.

\* \* \*

Говорячи про специфіку румунської лексики порівняно із західно-романською, лінгвісти підкреслюють, що словниковий склад румунської мови відбиває сільський спосіб життя її носіїв у давнину. Справді, такі поняття, як *місто*, *вулиця*, *стіна* (*кріпосна*), передаються в сучасній румунській мові запозиченими словами. Але чи справді відповідні слова були "забуті" предками румунів і молдаван, чи вони були просто витіснені запозиченнями? Чи міг існувати такий період в історії східних романців, коли вони втратили самі поняття *місто*, *вулиця*, *стіна* (*кріпосна*), щоб потім відновити їх за допомогою запозичень? Нам здається, що на ці питання слід відповісти заперечно. Ні, латинські *villa*, *via*, *strata*, *ruga* чи *murus* зникли в румунській мові не тому, що "вивітрилися" ці поняття у східнороманського населення, а внаслідок синонімічної конкуренції з угор. *város*, слов. ТЪРГЪ, УЛИЦА, ЗИДЪ при особливому впливі останніх.

Взяти хоча б лат. *murus*. Безперечно, воно було відоме східним романцям, оскільки в аромунській досі зберігається *мур* – *стіна*<sup>21</sup>. Непрямим доказом збереження значення *кріпосна стіна* і самого слова *мур* у румунській мові є збереження слова, яке позначає *фортецю* – *cetate* (< лат. *civitas*). Проте в період слов'яно-східнороманської двомовності до румунської мови увійшли запозичення слов'янського походження *zid* – *мур*, *стіна*, а *zidi* – *будувати*, *zidar* – *муляр* (пор. відповідно болг. *зид*, *зидам*, *зидар*). Ці слова, утворивши семантичну мікросистему, здійснили такий вплив на *мур* < лат. *murus*, яке до того було "самотнім", що не витримало конкуренції і зникло.

Тому, говорячи про зникнення окремих слів латинського походження, не слід посилатися завжди на втрату понять внаслідок особливого способу життя (який, до речі, не може пояснити відсутність поняття, оскільки східні романці не були відгороджені від інших народів, і якщо вони самі не жили в містах, поняття *місто* все ж мусили мати), а вдаватися до найвірогіднішого лінгвістичного пояснення. Цікаво, що румунська мова зберегла характерну для романських мов різницю між *стіною* (*будинку*) та *муром*: *perete* (< лат. *paries*) та *zid*.

\* \* \*

Латинська мова чітко розмежовувала поняття *місяць* (небесне світило) та *місяць* (одиниця календаря), маючи для цієї потреби два різнокорінних слова: *luna* (етимологічно пов'язане з *lucere* – *світити*; думка Д. П. Горського, що лат. *luna* пов'язане

<sup>21</sup> Т. Рапахі. Цит. праця, с. 714.

із словами, що означали *непостійний, капризний*<sup>22</sup>, безпідставна) та mensis. Романські мови загалом зберігають це розмежування, пор., наприклад, іт. luna та mese, фр. lune та mois, ісп. luna та mes, порт. lua та mês, аром. lună та mes. Румунська мова (як і молдавська) обидва ці поняття виражає словом lună. Нам здається, що причина втрати одного з двох термінів полягає в семантичному впливі слов'янських мов.

Хоча слов'янські мови володіли також двома термінами для позначення небесного світила і календарної одиниці (пор. ст. сл. ЛОУНА – *світило* і **МѢСЯЦЬ** – *одиниця виміру часу*; М. Фасмер відкидає думку, що рос. луна запозичене з латині чи церковнослов'янської мови<sup>23</sup>), проте в них перший термін з часом змінив свій зміст і позначає здебільшого *відблиск, заграва*. Одночасно другий термін використовувався й у функції першого, пор. давньорос. **МѢСЯЦЬ** – luna та mensis, болг. *месец*, сrbхрв. *месец*, укр. *місяць*, рос. *месяц*, польск. *miesiąc*, чеськ. *měsíc* і т. ін. При цьому збіг значень *небесне світило* і *одиниця календаря* належить до дуже давньої пори.

Безперечно, що і в слов'янських говірках Дакії mĕsĕcĭ був єдиною формою виразу назви небесного світила і одиниці календаря. Цей спосіб вираження двох понять одним словом за часів слов'яно-романського білінгвізму був перейнятий романцями. Отже, тут маємо справу з так званим негативним семантичним запозиченням.

Постає питання: чому саме з двох термінів – luna та mensis – був вибраний той, який при фонетичній близькості до слова ЛОУНА все ж ніколи, як і його слов'янський відповідник, не позначав *місяць* (одиниця календаря)? Причиною цього вважаємо безпосередню предметність, конкретність і наочність поняття, яке виражалось словом luna, адже mensis ніколи не спостерігався у такій саме конкретності, як luna. Щодо датування цього негативного семантичного запозичення можна сказати, що воно належить до найстаршого періоду, оскільки, з одного боку, в румунській мові не лишилося ніяких слів mensis навіть у найдавніших пам'ятках, а з другого – аромунська, яка зберігає mes, все ж має значення *місяць (одиниця календаря)* і в слові lună<sup>24</sup>.

\* \* \*

Вище ми розглянули кілька прикладів слов'янського семантичного впливу на румунську мову. Не всі вони рівноцінні: в одних випадках під впливом слов'янської семантики румунською мовою були втрачені лише окремі значення успадкованих від латині слів, в інших – румунська мова втратила навіть відповідні слова.

Процес семантичного запозичення пояснюється таким чином: у мові "А" існує полісемічне слово "а" із значеннями "1" та "2"; у мові "Б" існує моносемічне слово "б" із значенням "1", яке збігається в основному із значенням "1" слова "а" з мови "А"; при двомовності колективу, який володіє мовами "А" та "Б", на основі ідентифікації значень "1" слів "а" та "б" у слові "б" виникає полісемія, аналогічна до полісемії слова "а". Слово "б" набуває й значення "2" і т. ін.

<sup>22</sup> Д. П. Горский. Роль языка в познании. – У кн.: Мышление и язык. – М., 1957, с. 105.

<sup>23</sup> М. Фасмер. Этимологический словарь русского языка, т. II. – М., 1967, стор. 533. Пор.: Ю.О. Карпенко. Походження астрономічних назв. – УМЛШ, 1971, № 4, стор. 88.

<sup>24</sup> Т. Parahagi. Цит. праця, стор. 642.

Явище негативного семантичного запозичення передбачає кілька випадків:

1. У мові "А" існує моносемічне слово "а" із значення "І", у мові "Б" існує полісемічне слово "б" із значеннями "І", "2", "3"... При двомовності колективу, який володіє мовами "А" та "Б", на основі ідентифікації значення "І" слово "б" прагне до моносемії, стати "однаковим" із словом "а", втрачаючи при цьому свої значення "2", "3" (а *paște*).

2. У мові "Б" є слова "б" та "в" із значеннями "І" і, відповідно, "2", але в мові "А" ці два різних значення виражаються одним словом. Тоді внаслідок семантичного впливу мови "А" за умов білінгвізму в мові "Б" значення "І" та "2" починають також передаватися одним словом ("б" або "в"), а друге слово втрачається (*lună*).

3. У мові "Б" є слово "б", значення якого "І" взагалі не передається окремим словом у мові "А", під впливом останньої слово "б" може зникнути (*mancus*).

4. У мові "Б" є слово "б", значення якого починає також передаватися і запозиченням "а" із мови "А". Під впливом запозичення слово "б" втрачається мовою "Б" (*murus*).

Власне негативними семантичними запозиченнями можна вважати лише випадки 1, 2, 3, бо в останньому четвертому випадку семантичний рівень мови не зазнає змін, оскільки те саме запозичення починає виражатися іншою фонеморфологічною зовнішністю.

Слов'яно-східнороманські мовні взаємини мали особливий характер в давню епоху. Частина слов'янського населення Дакії поступово через різні ступені двомовності перейшла до вживання романської мови. При цьому вона перенесла до останньої звичні семасіологічні зв'язки між словами, які відбилися в семантичних запозиченнях румунської (і молдавської) мови. Семантичний вплив мови слов'ян здійснювався і в "негативному" плані: східнороманські говірки втратили певні слова і значення, успадковані від латини, або перебудували спосіб вираження певних значень за слов'янським зразком.

С. В. Семчинский

Об "отрицательных" семантических заимствованиях

Резюме

Семантическое заимствование (семантическое калькирование) является важным средством обогащения языка. При семантическом заимствовании язык использует собственные (унаследованные, незаимствованные) элементы для передачи значений по иноязычному образцу. Наряду с "положительными" семантическими заимствованиями следует учитывать и "отрицательные": речь идет о тех случаях, когда язык утрачивает отдельные значения в унаследованных словах в результате иноязычного влияния.

Славяно-восточнороманские языковые взаимоотношения старшего периода характеризуются и определенным числом "положительных" и "отрицательных" семантических заимствований. Ряд примеров подтверждает значение славянского семантического влияния на восточнороманские языки.

S. SEMČINSKY  
SUR LES EMPRUNTS SEMANTIQUES "NEGATIFS"

Résumé

L'emprunt sémantique est un moyen d'enrichissement de la langue par l'emploi des éléments non-empruntés dans le but d'exprimer des significations d'après un modèle étranger. Il faut tenir compte des "emprunts" sémantiques d'ordre négatif: il arrive parfois qu'une acception du mot tombe en désuétude sous l'influence d'une autre langue.

Ce qu'il y a de particulier pour les rapports linguistiques slavo-roumains c'est un nombre appréciable d'emprunts sémantiques "positifs" et "négatifs". Au moment de la symbiose slavo-roumaine la population slave a transplanté dans le roumain parlé par elle des procédés d'expression slave. Ainsi, ayant un seul mot **měsēcī** pour les deux sens "lune" et "mois" elle a introduit dans la langue roumaine l'emploi du mot **lună** pour tous les deux significations, en éliminant le mot latin **mensis**. D'autres cas confirment l'importance de l'influence sémantique slave sur le roumain.

*Уперше опубліковано у журналі "Іноземна філологія" за 1973 р., вип. 31, с. 115–122.*